

**NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG
XITHIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA**

**XITSONGA XA RIRIMI RA VUMBIRHI
NHLAWULO WA LE XIKARHI
(Papila ra vumbirhi)**

XIYENGE XA A

**XIVUTISO XA 1
VUTLHOKOVETSERI (POETRY)**

1.1	1.1.1	Hlayelo ra ndzeriso. Leswaku tlhariha u xalamuka.	(2)
	1.1.2	Xitandza xa vumbirhi.	(2)
	1.1.3	(a) <u>Pfuka</u> u tiyimela hi wexe vurhongo a byi vuyiseli nchumu.
(b) <u>Phaphama</u> u titirhela leswaku swi ta ku pfuna eku hanyeni ka wena.	(2)
(2)
	1.1.4	Xitlhelelo	(2)
	1.1.5	Tshangava – nsimu	(2)
	1.1.6	Xalamuka evurhongweni.	(2)
	1.1.7	Xigego i xiga-ririmi lexi nga tirhisiwa.	(2)
	1.1.8	(a) Xinyenyana kumbe mahanyelo ya swona
(b) Majaha	(2)
(2)
	1.1.9	Njovo i darata leyi nga laha, leyi yi hakiweke eka nsimbi yo rhiya tinhlampfi. Laha emakumu ka darata leyi nga nekiwa eka nsimbi ku na ku ghohekanyana loku ku nga ta tirha ku phasa tinhlampfi endzeni ka nambu kumbe lwandle.	(5)
	1.1.10	U kombisa ntshikilelo wa leswaku jaha a ri tlharihi ri tilavela wanhwana ku fana na majaha man'wana.	(3)
	1.1.11	U hlamusela leswaku jaha a ri tekele mahanyelo ya majaha lama n'wana eka leswi va swi endlaka.	(3)
	1.1.12	Mutlhokovetseri u vula leswaku jaha ri nga pfumeleri miehleketo ya rona yi hambana na leyi ya van'wana.	(3)

- 1.1.13 U tirhisile xiritwana jaha ematshan'wini ya mufana ku. Kombisa
leswaku a a ringanele ku telea nsati. (6)
NTSENGO WA XIYENGE XA A: [40]

XIYENGE XA B

XIVUTISO XA 2 NTLANGU (DRAMA)

- 2.1 2.1.1 A pasile. (2)
- 2.1.2 A pasile hi nyeleti a ri eka ntangha ntlhanu. Hi yena a nga tlula vana
hinkwavo (4)
- 2.1.3 (a) A n'wi hakarha.
(b) U tirhile swinene/u nhenha
(c) N'wana loyi a letela swileriso swa vatswari u endla leswinene.
(d) U vula leswaku wa tsaka ku va na vatswari vo fana na yena
lava kotaka ku khensa eka leswi n'wana wa vona a swi
endlaka.
(e) Hina vatswari ha tsaka hi mintirho ya wena leyinene. (10)
- 2.1.4 (a) Mina ndzi ri khomisa sweswo wena maxurha u nga dyangi
nchumu. (2)
(b) Dyondzo i xitlhangu xa vutomi (2)
- 2.1.5 (a) A a nge tlheleli ndzhaku. (3)
(b) Dyondzo i mhaka ya nkoka evuton'wini bya masiku hinkwawo. (3)
- 2.1.6 (a) Tsundzukani Muchavi/Shilenge. (2)
(b) A pasile hi ntlawa wo sungula. (2)
- 2.1.7 (a) U vula leswaku wa khensa eka leswi va nga tikarhata va
pasa. (3)
(b) U vula leswaku ematshan'wini yo ya tlanga a va hlaya va
dyondza swinene va tlhela va pfunana. (3)
- 2.1.8 Swikanyakanya. (2)
- 2.1.9 U vula leswaku va tsakele ku pasa na ndlala a va ha yi twi (2)
NTSENGO WA XIYENGE XA B: [40]

XIYENGE XA C
XIVUTISO XA 3
HUNGUTSALWA (NOVHELE)

3.1	3.1.1	Khosa G.S.	(1)
	3.1.2	(a) Va vula ximanga lexi tshamaka enhoveni.	(1)
		(b) Munhu wo karhata ngopfu	(1)
		(c) N'wana loyi a ha riki ricece.	(1)
		(d) Dulu i yindlo yo chela mavele loko vanhu va tshoverile.	(1)

- 3.1.3 a) Hikokwalaho ka leswi Ntsendzeleki a a tsalele Fumani wa ka Baloyi a n'wi tivisa leswaku u na n'wana. Naswona u kombela leswaku a thya n'wana loyi vito leswi a nga tata wa n'wana. (3)
- b) Hikuva u tekile nkarhi a rindzile papila leri humaka eka Fumani leri a ri tava ri ri na vito ra n'wana wa yena. (2)
- c) Kambe lexi nga n'wi hlamarisa u hlamarisiwile hi papila leri ri nga sunguriwa hi ndlela yo ka a nga yi tolovelanga, marito yo fana na "Beauty Murhandziwa" (3)
- d) U yile emahlweni a hlaya papila hikuva a swi teka ongeti Fumani a n'wi rhandza ngopfu ku kala a n'wi vitana Beauty. Lexi nga n'wi hlamarisa u hlamarisiwile hi marito yo ndunduzela lama a nga tatisa. (3)
- e) Mapapila lawa a ya nga hambanisiwanga hi Fumani i Beauty a nga lo kuma papila ro huma eka Ntsendzeleki kutani a ya tsala hi yexe. (3)
- f) I ntiyiso Fumani a ri na xigangu eNatal vito ra xona a ku ri Beauty. (2)
- g) Fumani u vuyile ekaya ka vona. (2)
- h) U fikile a endla xihoxo lexikulu a lorha hi Beauty loko a etlele na nhlekanhi. (2)
- i) Mhaka leyi, yi endle leswaku Ntsendzeleki a hlaya buku yi pfariwile leswaku Fumani a nga n'wi rhandzi kutani a teka n'wana a tifambela. (2)
- j) Swiko swo pfumala nkoka. (2)
- k) U hlanga nile na Hlamalani endleleni kutani a n'wi nyika lifiti. (2)
- l) A nga ku tivi na laha a a ta etlela kona a famba a tilavela ntirho. (2)
- m) I Hlamalani a nga nwi lavela ntirho. (2)
- n) A kuri ntirho wo basisa eka mulungu loyi a hlayisa ni mbyana ya kona. (1)
- o) A endla ntangha wa kaye kwale xikolweni xa le henhla xa Moses Mnisi. (2)
- p) Mhani wa Ntsendzeleki i N'wa Masingi makwavo i Hanyeleni. (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: [40]

XIYENGE XA D

XIVUTISO XA 4 SWIRUNGULWANA

4.1	4.1.1	Manghovo.	(2)
	4.1.2	A ri na nsati na n'wana un'we. A ndzi va rhandza swinene. Ndzi va akerile yindlu leyikulu ndzi va xavela hinkwaswo leswinene. Nsati wa mina u tidlele a tlhela a dlaya na n'wana wa mina hi ku nwa mhondzo. A nga tekangi wansati un'wana ku sukela kwalaho. Tata wa yena u dlayiwile hi nyimpi leyi nga va kona hi 1974.	(6)
	4.1.3	U velekiwile e Bulawayo le Zimbabwe.	(2)
	4.1.4	U ti kumile eUganda/eyunivhesithi ya Uganda hi nkarhi wa ku fuma ka Idi Amin.	(2)
	4.1.5	(a) Dokodela a tirhisa njhekixini na
(b) Mapilisi ya n'we ntsena	(4)
	4.1.6	Dokodela a a xiximiwa swinene, a a nghenisiwile eka swihubyana leswo tala swa kwala mutini.	(4)
	4.1.7	Xigangu swi vula wansati wa le tlhelo loyi u rhandzanaka na yena loko u ri na nsati loyi u nga aka na yena.	(2)
	4.1.8	Gaveni.	(2)
	4.1.9	Mintshungu yi ta yi thitikana hi matlhelo hinkwawo ya timheho ta misava. Madokodela na wona ya tile hi xitalo, ya hlove ku dlaya, ku hlengeletaniwile erivaleni ra mintlangu. Gaveni u va byerile leswaku va yimerile Dlamini kambe do! Kutani Hosi yi rhume Gaveni ku ya landza Dlamini hi ku hatlisa.	(6)
	4.1.10	– U kumile yindlu yi pfariwile.
– A gongondza kambe a nga hlamuriwi hi munhu.
– U ringetile ku pfula kambe rivanti a ri gogiwile.
– Loko a tlhelela movheni wa kwe u twe mpfumawulo wa ku pfuma ka movha egarajini.
– U yile kona, a fika a pfula rivanti. Movha a wu ri eku pfumeni. A chava a chavisa hi thumbu leri a ri suka ephayiphini ya musu ri ya nghena emovheni.
– U tshinelerile a hlometela endzeni ka movha.
– U kumile Dlamini a ha tshamile endzhaku ka vhlwa, a khotsile nhloko wonge u lo etlela.	(10)
(40)

4.2	4.2.1	(a) Mitsheketo ya swikholwa–kholwani (myths). (b) Mitsheketo ya swihari (animal tales). (c) Mitsheketo ya matimu (legends). (d) Mitsheketo xidzi (folktales). (e) Mitsheketo–nhlamuselo ya ntumbuluko wa swihari (ecological tales). (f) Mitsheketo–tinsimu. (g) Mitsheketo–dyondzo ya swihari.	(14)
	4.2.2	Tinxakwari.	(2)
	4.2.3	Timfenhe.	(2)
	4.2.4	Vambirhi.	(2)
	4.2.5	(a) Tinyoka. (b) Swipame.	(2) (2)
	4.2.6	Tinxakwari i mihandzu yo bava, loko yi vupfile i yo tshwuka, murhi wa tinxakwari i wa ntima naswona wu mila eminkoveni.	(6)
	4.2.7	Wanuna u fikile a kuma vana va swisiwana va etlele, kutani a va holovela hikwalaho ko va tinxakwari ta yena ti dyiwile hi timfenhe kutani u sungurile ku ba vana lavaya. Kutani wa jaha o phunyuka a baleka, u tekile wa nhwanyana a n'wi chela ndzeni ka saka a famba na yena eka vakokwa wa yena. Vakokwa wa nhwana va fikile loko va swi vonisa xiswona va sungula ku nyiketela wanuna loyi byala a nwa, kutani a nwa a nga ha tikoti, loko va swi vonisa xisweswo va tekile saka va humesa ntukulu wa vona kutani va nghenisa swipame ni tinyoka endzeni ka rona.	(10)

[40]

NTSENGO WA XIYENGGE XA D: [40]

TIMAKISI HINKWATO: 80